

Об'єкт суміжних прав організації мовлення

Анна Сергіївна Штефан*

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України,
Київ, Україна*

**e-mail: anna_shtefan@ukr.net*

Анотація

Статтю присвячено характеристиці об'єкта суміжних прав організації мовлення. Предметом дослідження є правова регламентація цього об'єкта у законах України «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право і суміжні права» 1993 р. та Цивільному кодексі України, норми яких тривалий час містили колізії, і Законі України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. Мета статті полягає у наданні комплексної характеристики програми організації мовлення як об'єкта суміжних прав та визначенні її співвідношення з передачею організації мовлення. Дослідження проведено із застосуванням історичного, порівняльно-правового, формально-юридичного, діалектичного та логічних методів. Обґрунтовано, що передача у разі наявності творчого внеску в її створення є усним твором (радіопередача) або аудіовізуальним твором (телевізійна передача), який має здатність до авторсько-правової охорони. Суміжні ж права організацій мовлення поширюються на сукупність передач та інших матеріалів, об'єднаних у програму організації мовлення, а не на окремі складові цієї програми. Такий підхід відображено і в нормах нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. Визначено, що програма організації мовлення не тотожна складеному твору, її правова охорона охоплює результат не творчого добору і упорядкування певних матеріалів, а організаційної і технічної діяльності з компонування певних об'єктів у цілісну програму, яка транслюється мовником за певною сіткою мовлення.

Ключові слова: програма організації мовлення; авторське право; суміжні права; інтелектуальна власність.

Object of Related Rights of Broadcasting Organizations

Anna S. Shtefan*

*Intellectual Property Scientific Research Institute of the NALS of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

**e-mail: anna_shtefan@ukr.net*

Abstract

The article is devoted to the characteristics of the object of related rights of a broadcasting organization. The subject matter of the study is the legal regulation of this object in the Laws of Ukraine "On Television and Radio Broadcasting", "On Copyright and Related Rights" of 1993, and the Civil Code of Ukraine whose provisions contained conflicts for a long time, and the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" of 2022. The purpose of the article is to provide a comprehensive characterization of the broadcasting organization program as an object of related rights and to determine its relationship with the separate show of the broadcasting organization. The study was conducted using historical, comparative legal, formal legal, dialectical and logical methods. It is substantiated that a separate show, in case of a creative contribution to its creation, is an oral work (radio show) or an audiovisual work (television show) capable of copyright protection. Related rights of broadcasting organizations extend to a set of shows and other materials combined in the program but not to individual components of this program. This approach is also reflected in the provisions of the new Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" of 2022. It is determined that the program of broadcasting organization is not identical to a composite work since its legal protection covers the result of not creative selection and arrangement of certain materials but organizational and technical efforts to compose certain objects into a complete program.

Keywords: broadcasting program; copyright; related rights; intellectual property.

Вступ

Згідно із законодавством України організації мовлення є суб'єктами суміжних прав. Однак донедавна правова регламентація об'єкта, щодо якого виникають права організацій мовлення, не мала достатньої чіткості. Закон України «Про авторське право і суміжні права» 1993 р. [1] визнавав об'єктом суміжних прав передачі (програми) організацій мовлення. У Цивільному кодексі України [2] (далі – ЦК) цей об'єкт визначався як програми (передачі) або передачі (програми) організацій мовлення. Зазначені нормативно-правові акти надавали програмі і передачі синонімічне значення, у той час як Закон України «Про телебачення і радіомовлення» [3] розмежував ці об'єкти та визначив їх як частину (передача) і ціле (програма). При цьому тлумачення поняття «передача» давало підстави розглядати її як твір і, відповідно, об'єкт авторського права.

У зв'язку з цим постало питання, що саме є об'єктом суміжних прав організацій мовлення, а доктринальні спроби дати відповідь на нього привели до формування трьох різних концепцій. Найбільшого поширення набула думка, що суміжними правами охороняються одночасно і окрема передача, і програма організації мовлення як сукупність передач [4, с. 401; 5, с. 93, 96; 6, с. 10]. Згідно з другою точкою зору об'єктом суміжних прав є лише програма, при цьому правова кваліфікація передачі здійснена по-різному.

Н. Є. Яркіна запропонувала вважати об'єктом суміжних прав програму мовлення, до складу якої входить передача, при цьому «передача мовлення повинна охоронятися як частина програми» [7, с. 10]. Отже, ці обидва об'єкти віднесено до сфери суміжних прав. І. А. Стройко обґрунтувала, що об'єктом суміжних прав є програма організації мовлення, тоді як передача – це об'єкт авторського права [8, с. 25]. Прибічники третього підходу дійшли висновку, що суміжними правами охороняється «процес передачі (сповіщення) програм (передач) організаціями мовлення» [9, с. 144], «процес здійснення мовлення (поширення сигналу за допомогою технічних засобів зв'язку)» [10, с. 56].

Першого січня 2023 р. набрав чинності новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», прийнятий 1 грудня 2022 р. [11]. У цьому Законі об'єктом суміжних прав організацій мовлення визначено програму організації мовлення – поєднану єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач), інших творів та/або об'єктів суміжних прав, яка має постійну назву і транслюється радіомовником чи телемовником за певною сіткою мовлення (п. 40 ст. 1, п. 4 ч. 1 ст. 34). Правовий статус передачі (телерадіопередачі) у нормах Закону не конкретизовано, а отже, незрозуміло, чи охороняється вона суміжними правами у складі програми організації мовлення, чи є окремим об'єктом, який має здатність до авторсько-правової охорони.

Окрім того, слід урахувувати, що на рівні Всесвітньої організації інтелектуальної власності триває робота над розробкою нового міжнародного договору про охорону прав організацій мовлення. У ч. 1 ст. 3 проєкту договору, підготовленого 4 березня 2022 р., об'єктом правової охорони визначено сигнал, який несе програму та використовується організаціями мовлення для трансляцій [12].

То що ж має охоронятися суміжними правами – програма організації мовлення, процес сповіщення програми чи сигнал, який несе програму, – і яким об'єктом правової охорони є окрема передача (телерадіопередача)? Надання відповідей на зазначені питання є метою цього дослідження. У статті також буде здійснено аналіз основних положень нормативно-правових актів у сфері охорони прав інтелектуальної власності організацій мовлення, що дозволить продемонструвати глибину порушеної проблематики.

Матеріали та методи

Підготовку цієї статті проведено із застосуванням низки методів наукового пізнання, які сприяли здійсненню об'єктивного і комплексного розгляду питань, що охоплюються метою дослідження. Історичний метод дав змогу

встановити етапи формування законодавчих положень у сфері охорони прав інтелектуальної власності організацій мовлення. Із застосуванням порівняльно-правового методу виявлено розбіжності між положеннями нормативно-правових актів, чинних на відповідному етапі розвитку законодавства. Формально-юридичний метод використовувався для тлумачення положень законодавства щодо охорони прав інтелектуальної власності організацій мовлення. Діалектичний метод пізнання правових явищ сприяв розкриттю сутності понять «передача (телепередача) організації мовлення», «програма організації мовлення», «сигнал, що несе програму», «процес сповіщення програми». Логічні методи аналізу і синтезу дозволили вивести комплексне знання про об'єкт суміжних прав організацій мовлення.

Результати та обговорення

Тлумачення об'єкта суміжних прав організацій мовлення у законодавстві України

Проблема кваліфікації об'єкта права інтелектуальної власності організацій мовлення виникла у вітчизняному законодавстві з набранням чинності законами України «Про телебачення і радіомовлення» та «Про авторське право і суміжні права», прийнятими відповідно 21 та 23 грудня 1993 р. Протягом подальших десяти років ці законодавчі акти по-різному визначали склад об'єктів, щодо яких охороняються права організацій мовлення, і режим їх правової охорони.

У ст. 36 первинної редакції Закону України «Про телебачення і радіомовлення» за телерадіоорганізацією закріплювалося авторське право на створені нею передачі (фільми) і програми. Прийнятий на два дні пізніше Закон України «Про авторське право і суміжні права» відніс організації мовлення до суб'єктів суміжних прав. Однак зміст норм Закону не дозволяв однозначно встановити, який саме об'єкт охороняється суміжними правами. Окремого положення, яке б визначало перелік об'єктів суміжних прав, у первинній редакції Закону не було. У ч. 3 ст. 32 Закону встановлювався критерій охорони суміжних прав організації мовлення – здійснення передачі з передавачів, розташованих на території України. У цьому положенні термін «передача» вживався у значенні процесу передавання сигналу. Водночас у ст. 35 Закону в переліку прав організацій мовлення вказувалося їх виключне право дозволяти або забороняти публічне сповіщення своїх програм, відтворення своїх передач, сповіщення в ефір, по проводах і публічне сповіщення передач та забороняти поширення сигналу, що несе передачі, розповсюджувальним органом, для якого цей сигнал із супутника не признавався. У цьому разі «передача» виступала вже не процесом, а об'єктом

поряд із програмою, однак співвідношення цих термінів у нормах Закону не розкривалося.

У 2001 р. Закон України «Про авторське право і суміжні права» було викладено в новій редакції [13], яка у п. «в» ч. 1 ст. 35 конкретизувала, що об'єктом суміжних прав є передачі (програми) організацій мовлення. Щоправда, в інших нормах Закону об'єктом суміжних прав зазначалася то передача (ч. 3 ст. 44), то програма (статті 41, 42) окремо. Сутність обох цих об'єктів залишалася невизначеною, оскільки їх дефініції Закон не наводив, і такий стан справ зберігався при усіх подальших змінах і доповненнях Закону. Фактично поняття «передача» і «програма» протягом наступних понад 20 років розглядалися в Законі як синоніми, оскільки він їх не розмежовував.

ЦК, прийнятий у 2003 р., серед об'єктів суміжних прав у ч. 1 ст. 449 передбачив програми (передачі) організацій мовлення, хоча в інших нормах ЦК (ч. 3 ст. 451, ст. 455, ч. 3 ст. 456) таким об'єктом зазначені вже передачі (програми). Незважаючи на непослідовність у вживанні термінів, ЦК також кваліфікував передачу і програму як єдиний об'єкт суміжних прав. Станом на 1 січня 2004 р., коли ЦК набрав чинності, склалася парадоксальна ситуація: передачі організацій мовлення одночасно були об'єктом і авторського права (Закон України «Про телебачення і радіомовлення»), і суміжних прав (ЦК і Закон України «Про авторське право і суміжні права»).

У лютому 2004 р. до ст. 36 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» було внесено зміни [14], внаслідок яких організації мовлення набули статусу суб'єкта суміжних прав, тобто у цій частині норми законодавства нарешті стали узгодженими. На початку 2006 р. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» було викладено в новій редакції [15], де не залишилося положення, яке регламентувало б суміжні права мовників на їх передачі і програми. Це було правильним рішенням, адже сферою регулювання Закону є інші відносини, ніж охорона прав інтелектуальної власності. Окрім того, у цій редакції було уточнено термін «програма (телерадіопрограма)» як поєднана єдиною творчою концепцією сукупність передач (телерадіопередач) та введено поняття «передача (телерадіопередача)», якою є окрема змістовно завершена частини програми.

Отже, з 2006 р. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» у визначеннях термінів чітко розмежовував програму і передачу, однак, у нормах ЦК та Закону України «Про авторське право і суміжні права» програма і передача фактично ототожнювалися і позиціонувалися як єдиний об'єкт суміжних прав.

Першого липня 2022 р. було прийнято за основу проєкт Закону України «Про авторське право і суміжні права» [16], відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 36 якого суміжні права поширюються на передачу організації мовлення, в той час як програма організації мовлення до переліку об'єктів суміжних прав не входить. Дефініція передачі у ст. 1 проєкту відсутня, натомість запропоноване визначення програми організації мовлення як змістовної сукупності зображень, звуків або зображень і звуків, що поширюються для сприйняття публікою організацією мовлення (телерадіоорганізацією). Тобто програма не розглядається як сукупність передач, а тому сутність передачі залишається неясною. І далі у нормах проєкту спостерігається цікава дилема.

У ст. 3 сферу дії проєкту запропоновано поширити на програми організацій мовлення, передачі в цьому положенні не згадуються. Однак суміжні права організації мовлення виникають унаслідок факту першої трансляції передачі (ч. 1 ст. 38), а строк їх чинності обраховується від моменту першої трансляції передачі (ч. 4 ст. 47), а не програми. Водночас порушення суміжних прав організацій мовлення у ст. 55 стосуються виключно програми, яка не охороняється проєктом, тоді як незаконне використання охоронюваної проєктом передачі порушенням не визнається. Ще більше плутанини вносить визначення поняття ретрансляції, в якому йдеться про прийом та одночасну передачу повних і незмінних передач (програм) або їх істотних частин (ст. 1). То що ж таке передача і що має охоронятися суміжними правами, зі змісту проєкту зрозуміти складно. Особливо цікавим це питання стало з огляду на те, що у проєкті Закону України «Про медіа» [17], який був зареєстрований майже на 10 місяців раніше і прийнятий за основу 30 серпня 2022 р., поняття «передача» не вживається. Замість нього для позначення окремого об'єкта вводиться поняття «програма», а сукупність таких окремих програм утворює інший об'єкт – «програму організації мовлення».

При підготовці проєкту Закону України «Про авторське право і суміжні права» до другого читання ці термінологічні розбіжності були враховані, у нині чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. об'єктом суміжних прав виступає програма організації мовлення. Відповідні зміни були внесені у ЦК, однак ст. 449 ЦК залишилася в її попередній редакції і на момент підготовки цієї статті передбачала, що об'єктом суміжних прав є не лише програми, а й передачі організацій мовлення.

Отже, правове регулювання об'єкта суміжних прав організацій мовлення тривалий час було колізійним і поки що залишається недостатньо чітким. Щоб з'ясувати, який об'єкт має охоронятися суміжними правами, потрібно встановити, що таке програма і передача (телерадіопередача) організації

мовлення та чи мають здатність до охорони суміжними правами сигнал, що несе програму, і процес сповіщення програми.

Правова кваліфікація об'єкта суміжних прав організації мовлення

Програма організації мовлення і сигнал, що несе програму

Програма організації мовлення визначена у п. 40 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. як сукупність передач (теле-радіопередач), інших творів та/або об'єктів суміжних прав. Тобто програма поєднує різноманітні об'єкти, що транслюється мовником, і саме ця сукупність виступає об'єктом суміжних прав.

Природа програми організації мовлення не тотожна природі складеного твору, який є результатом творчого упорядкування інших творів (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р.). Хоча по суті програма організації мовлення містить у собі підібрані та певним чином розташовані елементи, її правова охорона не обумовлюється наявністю творчого внеску в здійснення такого добору і розташування. Суміжні права охороняють результат не творчої, а технічної та організаційної діяльності, втілений у сукупності певних об'єктів, яка транслюється мовником за певною сіткою мовлення. При цьому правова охорона не поширюється на зміст трансльованої інформації, а охоплює лише результат поєднання різноманітних об'єктів у цілісну програму.

Як зазначено вище, у проєкті нового міжнародного договору про охорону прав організацій мовлення об'єктом правової охорони виступає не програма організації мовлення, а сигнал, що несе програму. Згідно з визначенням, наведеним у ст. 2 проєкту, це згенерований в електронному вигляді носій, як у первинно переданій формі, так і в будь-якому наступному технічному форматі, який несе програму [12].

Такий підхід можна пояснити тим, що програма організації мовлення існує у вигляді сигналу, який несе сукупність певних матеріалів [18, с. 96], а передавання організацією мовлення зображень і звуків на відстань зумовлюється фізичними процесами, пов'язаними з цим сигналом. Якщо вести мову про телевізійне мовлення, то це процеси «перетворення світлової енергії, що несе інформацію про зображення об'єкта, в електричний сигнал; передавання електричних сигналів по каналу зв'язку радіотехнічними методами; перетворення електричних сигналів в енергію світлового випромінювання» [19, с. 11], тобто в оптичне зображення, доступне для сприйняття глядачами. Аналогічно здійснюється сповіщення програм організацій радіомовлення, отже, з точки зору фізики, програма організації мовлення невіддільна від сигналу, що несе її.

Сигнал не слід розглядати як носій програми, оскільки вона не фіксується безпосередньо у сигналі. Він, швидше, є «засобом транспортування» [20, с. 414], який забезпечує можливість передавання (трансляції) програми. За поясненням керівника відділу інтелектуальної власності Європейської спілки мовників Хейо Руйсенаарса, «справжнім об'єктом охорони суміжних прав організацій мовлення є весь програмний продукт, що передається сигналами», а термін «сигнал» є символічним і «головним чином роз'яснює, що об'єктом охорони не є зміст сигналу» [21, с. 5].

Видається, що однаково коректно визначати об'єктом суміжних прав як програму організації мовлення, так і сигнал, що несе програму. У першому випадку йдеться про сукупність певних матеріалів, сповіщення яких публіці опосередковується сигналом, який несе цю сукупність. У другому випадку мається на увазі не абстрактний носій інформації, а сигнал, який забезпечує сповіщення конкретної програми організації мовлення. Тому поширення суміжних прав на програму організацій мовлення в оновленому вітчизняному законодавстві є достатньо точним. Водночас залишається відкритим питання щодо правового статусу передачі (телерадіопередачі), яка згідно з п. 40 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. є частиною програми організації мовлення.

Передача (телерадіопередача)

Поняття передачі (телерадіопередачі) у Законі України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. не наводиться, його тлумачення міститься у ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»: це змістовно завершена частина програми (телерадіопрограми), яка має відповідну назву, обсяг трансляції, авторський знак, може бути використана незалежно від інших частин програми і розглядається як цілісний інформаційний продукт. Це положення втратить чинність 31 березня 2023 р. у зв'язку з очікуваним набранням чинності Законом України «Про медіа» [22], у якому замість терміна «передача (телерадіопередача)» вживається термін «програма». Тобто у найближчій перспективі два зазначених законодавчих акти оперуватимуть різною термінологією для позначення того самого об'єкта – окремої складової частини програми організації мовлення. Не заглиблюючись в аналіз цієї проблеми, яка заслуговує на окрему увагу, далі у цьому дослідженні поняття «передача» та «окрема програма» вживатимуться у значенні самостійного елемента програми організації мовлення, як це має місце у чинному і перспективному законодавстві.

Передача (окрема програма) у сфері телевізійного мовлення має свою форму вираження рухомого зображення, зазвичай із звуковим супроводом,

сприйняття якого відбувається за допомогою певного виду екрана. Така форма вираження властива аудіовізуальному твору, характерними рисами якого є:

- 1) існування у вигляді послідовності епізодів або кадрів, що поєднані єдиним цілісним творчим задумом;
- 2) сприйняття із застосуванням відповідних технічних засобів і певного виду екрана, на якому ця послідовність кадрів утворює рухоме зображення із звуковим супроводом чи без нього.

Ці ознаки властиві телепередачі (окремій програмі), однак відповідність формі вираження твору не є достатньою підставою для того, щоб певний об'єкт кваліфікувався як твір. Для такої кваліфікації об'єкт має бути результатом творчої діяльності, містити творчий внесок його автора (авторів).

Перелік авторів аудіовізуального твору включає режисера-постановника, автора сценарію та/або текстів діалогів, автора спеціально створеного музичного твору, художника-постановника, оператора-постановника (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 р., ч. 1 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р.). Правова охорона аудіовізуального твору не зумовлюється неодмінною наявністю творчих внесків усіх цих осіб: законодавчий перелік визначає максимально можливий склад авторів аудіовізуального твору, у той час як їх фактичний склад може бути будь-яким. Для кваліфікації об'єкта як аудіовізуального твору, за умови дотримання його форми вираження, достатньо наявності результатів творчої діяльності принаймні однієї з осіб, які належать до кола авторів цього твору.

Не вдаючись до глибокого аналізу суті творчих внесків усіх можливих авторів аудіовізуального твору, слід зазначити, що створення телевізійної передачі (окремої програми) зазвичай супроводжує режисер, який скеровує дії ведучого, операторів, інших учасників знімального процесу до досягнення мети цієї передачі (окремої програми), що цілком відповідає суті режисерської постановки у сфері телебачення. Окрім того, монтаж відзнятих фрагментів у цілісний об'єкт також відбувається за участю режисера, котрий формує візуальну композицію, поєднує її зі звуковим супроводом, доповнює її візуальними та/або звуковими ефектами, у необхідних випадках здійснює світлову й звукову корекцію, що має своїм наслідком утворення змістовно завершеного об'єкта. Цього достатньо для визнання телевізійної передачі (окремої програми) аудіовізуальним твором, навіть якщо інші можливі автори не брали участі в його створенні.

Таке саме тлумачення було надане телепередачі в судовій практиці. Зокрема, у справі щодо телепередачі «Ревізор» Господарський суд м. Києва визначив, що однойменна телепередача є об'єктом авторського права – аудіовізуальним твором [23], з чим погодився Вищий господарський суд України [24].

Стосовно телевізійної передачі (окремої програми), яка створюється у прямому ефірі без попереднього запису і монтажу, у вітчизняній доктрині виникли складнощі з тлумаченням її суті. Законодавча дефініція аудіовізуального твору в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 р. пов'язувала цей твір із його фіксацією на певному матеріальному носії. Коли ж телепередача створювалася у прямому ефірі, вимога щодо фіксації не дотримувалася, у зв'язку з чим О. Б. Єліферов зазначив, що «така передача не підпадає під поняття жодного об'єкта права інтелектуальної власності, хоча може мати сценариста, режисера, художника та інших осіб, які віднесені законодавством до авторів» [4, с. 401]. Однак у цьому твердженні не взято до уваги, що згідно з ч. 4 ст. 48 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» усі передачі, які телеорганізація транслювала чи ретранслювала або забезпечувала їх трансляцію чи ретрансляцію у повній та незмінній формі третьою особою (оператором телекомунікацій), мають бути записані і зберігатися протягом 14 днів від дати їх розповсюдження, якщо у цей строк не надійшло скарги щодо їх змісту. Тобто телевізійна передача (окрема програма) створювалася у прямому ефірі та одночасно записувалася для подальшого зберігання протягом щонайменше 14 днів, що відповідає суті запису, який був однією з кваліфікуючих ознак аудіовізуального твору. Той факт, що запис міг перестати існувати після спливу визначеного законом терміну його зберігання, не впливає на можливість авторсько-правової охорони твору, яка не залежить від тривалості існування носія твору.

Оновлене визначення аудіовізуального твору в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. не містить указівки на наявність запису твору на матеріальному носії, а тому цей критерій більше не є визначальним для аудіовізуального твору. Він може створюватися у процесі його сповіщення організацією мовлення незалежно від того, чи здійснюється при цьому запис і чи фіксується він на матеріальному носії (хоча вимогу щодо запису усіх програм і зберігання цього запису протягом 20 днів передбачено у ч. 6 ст. 48 Закону України «Про медіа»). Отже, телевізійна передача (окрема програма), яка є результатом творчої діяльності і створюється шляхом попереднього запису або у прямому ефірі, є аудіовізуальним твором і, відповідно, об'єктом авторського права.

Радіопередача (окрема програма) має усну словесну форму, що відповідає формі вираження усного твору, якому властиві такі характерні ознаки:

1) усний твір створюється за допомогою засобів усного мовлення – слів, словосполучень, речень. Залежно від обставин усний твір може включати елементи, що не належать до мовлення, наприклад, імітацію людиною звуків тварин чи пристроїв, однак його основа завжди є мовленнєвою. За цією ознакою усний твір відрізняється від усної форми вираження інших творів: зокрема, музичний твір, який створюється шляхом гри на музичному інструменті або способом співу без попереднього нотного запису, має усну форму вираження, однак є музичним твором, оскільки створюється засобами, відмінними від засобів усної мови;

2) створення усного твору не передбачає підготовку його тексту. Хоча автор може записати план усного твору чи окремі тези для їх подальшого дослівного передання, сам усний твір як такий не має ознаки попередньої фіксації його тексту. Якщо ж текст твору був підготовлений заздалегідь, такий твір належить до творів літератури, а його зачитування чи декламування є виконанням літературного твору. Відсутність текстового запису не означає, що усний твір створюється виключно шляхом імпровізації. Навпаки, його створенню може передувати вивчення певних питань, осмислення обраної тематики, формування та обґрунтування власної позиції, будь-яка інша підготовка. Однак її результати не оформлюються у вигляді загального тексту, який відображає весь основний зміст усного твору;

3) усний твір оприлюднюється шляхом його декламування, виголошення, промовляння людиною і сприймається виключно органами слуху. Виконання усного твору може супроводжуватися демонстрацією певних візуальних елементів, зокрема, відеоряду або презентації, проте такі елементи не входять до складу усного твору. Водночас якщо текстові елементи презентації відображають твір у цілому або його основну змістову частину, це не дозволяє вважати твір усним, оскільки має місце його письмова фіксація.

Якщо радіопередача (окрема програма) є результатом творчої діяльності, вона набуває авторсько-правової охорони. Ефір багатьох радіостанцій в основному складається зі звукозаписів музичних творів, у проміжках між якими ведучий здійснює свого роду спілкування зі слухачами, що зазвичай має типовий для цієї сфери характер і не вирізняється наявністю творчого внеску. Такі частини ефіру не розглядаються як об'єкти авторського права, а їх сукупність охороняється суміжними правами як програма організації радіомовлення. Однак деякі радіопередачі (окремі програми) мають творчу складову, яка дозволяє кваліфікувати їх як усні твори.

Ураховуючи викладене, видається безсумнівним, що телевізійна або радіопередача (окрема програма), створювана організацією мовлення, не є об'єктом суміжних прав, оскільки у разі належності до результатів творчої діяльності вона набуває авторсько-правової охорони. Суміжні ж права виникають в організації мовлення щодо об'єкта, який становить поєднання передач (окремих програм) та інших матеріалів, проте не щодо цих передач (окремих програм) і матеріалів. Ця обставина підкреслена і у ч. 1 ст. 3 проєкту міжнародного договору про охорону прав організацій мовлення, де вказано, що правова охорона не поширюється на твори та інші охоронювані об'єкти, які передаються сигналами [12]. Суміжні права організацій мовлення охоплюють тільки результат поєднання різних об'єктів у певну сукупність, у той час як кожен із цих об'єктів може мати окрему правову охорону за межами суміжних прав організацій мовлення.

Процес трансляції програми організації мовлення

Здійснення мовлення у найбільш загальному вигляді можна визначити як поширення сигналу за допомогою відповідних технічних засобів для його прийому публікою. Цей процес складається з певної послідовності дій технічного характеру і загалом є аналогічним для всіх мовників відповідного виду. На відміну від процесу, який може охоронятися як винахід або корисна модель через свою несхожість з іншими подібними процесами, процес мовлення є однаковим для всіх організацій мовлення певного виду та полягає у передаванні сигналу для його прийому відповідними пристроями, за допомогою яких публіка може сприймати телепрограму або радіопрограму. Тобто у цьому процесі немає особливостей чи новизни, завдяки яким він міг би бути об'єктом права інтелектуальної власності. Якби охороні суміжними правами підлягали однотипні процеси здійснення мовлення, в той час як індивідуально сформована програма кожної організації мовлення залишалася б за межами права інтелектуальної власності, така охорона не мала б логіки. Тому вона в цілому правильно поширюється на результат поєднання певних матеріалів у цілісну програму організації мовлення, а не на те, як ця програма сповіщається публіці.

Висновки

Проведене дослідження дозволило встановити, що суміжні права організації мовлення виникають щодо програми організації мовлення як сукупності телерадіопередач (окремих програм), інших об'єктів авторського права та/або суміжних прав. Передача (окрема програма) може бути результатом творчої діяльності та охоронятися авторським правом, а тому суміжні права організації мовлення на неї не поширюються. Процес здійснення мовлення є

аналогічним для всіх організацій мовлення певного виду та не охоплюється суміжними правами.

Норми законодавства України тривалий час дуже непослідовно визначали об'єкт суміжних прав організацій мовлення. Донедавна законодавство у сфері суміжних прав охороняло і програму, і передачу організації мовлення, що суперечило не лише природі цих об'єктів, а й їх тлумаченню в нормах Закону України «Про телебачення і радіомовлення». Ця колізія існувала впродовж багатьох років, однак зрештою після набрання чинності Законом України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. єдиним об'єктом суміжних прав організацій мовлення визнано програму організації мовлення. Відповідні зміни було внесено в норми ЦК, щоправда, у ст. 449 ЦК досі міститься положення, яке розглядає програму і передачу організацій мовлення в синонімічному значенні. Це видається суто технічним недоліком, який нескладно усунути.

У перспективі найближчих років може бути прийнято новий міжнародний договір про охорону прав організацій мовлення, який наразі розробляється під патронатом Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Згідно з цим договором об'єктом правової охорони з великою імовірністю стане сигнал, що несе програму. Оскільки програма організації мовлення невіддільна від сигналу, що несе її, а можливість її сповіщення публіці опосередковується цим сигналом, видається, що новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» вже зараз цілком коректно визначає об'єкт суміжних прав організацій мовлення. Уточнення цього аспекту, здійснене в новому Законі, повинно посприяти не лише чіткішому теоретичному розумінню особливостей суміжних прав, а й більш ефективному правозастосуванню в цій сфері.

Список використаних джерел

- [1] Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
- [2] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
- [3] Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.
- [4] Єліферов О. Б. Встановлення елементів змісту та форми передач (програм) організацій мовлення при проведенні судової експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58(1). С. 400–406.
- [5] Андрусів У. Б. Правова охорона прав інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні : монографія. Київ : Ліра-К, 2014. 176 с.
- [6] Бурило Ю. П. Передачі (програми) організацій мовлення як об'єкти права інтелектуальної власності та об'єкти інформаційних правовідносин. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 8–12.

- [7] Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 20 с.
- [8] Стройко І. А. Цивільно-правова охорона суміжних прав організацій мовлення : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2020. 259 с.
- [9] Зайцева-Калаур І. В. Авторські права організацій ЗМІ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 22. Ч. 1, Т. 1. С. 142–146.
- [10] Верес І. Я. Ознаки та поняття об'єктів суміжних прав. *Право і суспільство*. 2015. № 5(3). С. 55–60.
- [11] Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 30.01.2023).
- [12] WIPO Document SCCR/42/3, Revised draft text for the WIPO broadcasting organizations treaty prepared by the SCCR Acting Chair in cooperation with the SCCR Vice-Chair and facilitators of March 4, 2022. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_42/sccr_42_3.pdf (last accessed: 30.01.2023).
- [13] Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» : Закон України від 11.07.2001 р. № 2627-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
- [14] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності : Закон України від 03.02.2004 р. № 1407-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 16. Ст. 238.
- [15] Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» : Закон України від 12.01.2006 р. № 3317-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 18. Ст. 155.
- [16] Про авторське право і суміжні права : проєкт Закону України від 09.06.2021 р. № 5552-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26951> (дата звернення: 30.01.2023).
- [17] Про медіа : проєкт Закону України від 02.07.2020 р. № 2693-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3115> (дата звернення: 30.01.2023).
- [18] Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. Київ : НДІ інтелектуал. власності НАПрНУ-України ; Інтерсервіс, 2017. 150 с.
- [19] Медведик А. Д., Цевух І. В. Основи телебачення. Фізичні основи телебачення : конспект лекцій. Одеса : Наука і техніка, 2004. 124 с.
- [20] Schötz G. It's Time for a New International Treaty for Broadcasters. *IDEA – The Law Review of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*. 2019. Vol. 59(2). P. 367–453.
- [21] Ruijsenaars H. Debunking the Myth: Why Everyone Benefits from a WIPO Broadcasters' Treaty. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/330380469_Debunking_the_Myth_Why_Everyone_Benefits_from_a_WIPO_Broadcasters'_Treaty (last accessed: 30.01.2023).
- [22] Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 30.01.2023).
- [23] Рішення Господарського суду м. Києва від 21 січня 2015 р. Справа № 910/19751/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42578687> (дата звернення: 30.01.2023).

[24] Постанова Вищого господарського суду України від 10 листопада 2015 р. Справа № 910/19751/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53356232> (дата звернення: 30.01.2023).

References

- [1] Law of Ukraine No. 3792-XII "On copyright and related rights". (1993, December). (1994). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13, art. 64.
- [2] Civil Code of Ukraine. (2003, January). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40-44, art. 356.
- [3] Law of Ukraine No. 3759-XII "On television and radio broadcasting". (1993, December). (1994). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 10, art. 43.
- [4] Yeliferov, O.B. (2013). Establishment of the elements of content and form of broadcasting organizations' programs during forensic examination. *Criminalistics and forensic examination*, 58(1), 400-406.
- [5] Andrusiv, U.B. (2014). *Legal protection of intellectual property rights to programs (broadcasts) of broadcasting organizations in Ukraine*. Kyiv: Lira-K.
- [6] Burylo, Yu.P. (2015). Broadcasts (programs) of broadcasting organizations as objects of intellectual property rights and objects of information legal relations. *Private Law and Entrepreneurship*, 14, 8-12.
- [7] Yarkina, N.Ye. (2000). *Neighbouring Rights in Author's Right*. PhD Thesis. Kharkiv.
- [8] Stroyko, I. (2020). Civil Protection of the Related Rights of Broadcasting Organizations. PhD Thesis. Kyiv.
- [9] Zaitseva-Kalaur, I.V. (2013). Copyright of media organizations. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 22(1), 1, 142-146.
- [10] Veres, I.Ya. (2015). Features and definitions of objects of related rights. *Law and Society*, 5(3), 55-60.
- [11] Law of Ukraine No. 2811-IX "On copyright and related rights". (2022, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
- [12] WIPO Document SCCR/42/3, Revised draft text for the WIPO broadcasting organizations treaty prepared by the SCCR Acting Chair in cooperation with the SCCR Vice-Chair and facilitators. (2022, March). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_42/sccr_42_3.pdf.
- [13] Law of Ukraine No. 2627-III "On Amendments to the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights". (2001, July). (2021). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 43, art. 214.
- [14] Law of Ukraine No. 1407-IV "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Intellectual Property Protection". (2004, February). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 16, art. 238.
- [15] Law of Ukraine No. 3317-IV "On Amendments to the Law of Ukraine "On Television and Radio Broadcasting". (2006, January). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 18, art. 155.
- [16] Draft Law of Ukraine No. 5552-1 "On Copyright and Related Rights". (2021, June). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26951>.
- [17] Draft Law of Ukraine No. 2693-d "On media". (2020, July). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3115>.

- [18] Shtefan, A.S. (2017). *Copyright and related rights: peculiarities of legal protection, enforcement and defense*. Kyiv: Intellectual Property Scientific Research Institute; Interservice.
- [19] Medvedyk, A.D., & Tsevukh, I.V. (2004). *Fundamentals of television. Physical foundations of television*. Odesa: Science and Technology.
- [20] Schötz, G. (2019). It's Time for a New International Treaty for Broadcasters. *IDEA – The Law Review of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*, 59(2), 367-453.
- [21] Ruijsenaars, H. (2018). *Debunking the Myth: Why Everyone Benefits from a WIPO Broadcasters' Treaty*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/330380469_Debunking_the_Myth_Why_Everyone_Benefits_from_a_WIPO_Broadcasters'_Treaty.
- [22] Law of Ukraine No. 2849-IX "On media". (2022, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>.
- [23] Decision of the Commercial Court of Kyiv No. 910/19751/14. (2015, January). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42578687>.
- [24] Resolution of the Supreme Commercial Court of Ukraine No. 910/19751/14. (2015, November). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53356232>.

Анна Сергіївна Штефан

докторка юридичних наук, старша дослідниця,
завідувачка відділу авторського права і суміжних прав
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України
03150, вул. Казимира Малевича, 11, Київ, Україна
e-mail: anna_shtefan@ukr.net
ORCID 0000-0003-2382-4849

Anna S. Shtefan

Dr. Habil. (Law), Associate Professor,
Head of the Copyright and Related Rights Department
Intellectual Property Scientific Research Institute of the NALS of Ukraine
03150, 11 Kazymyr Malevych Str., Kyiv, Ukraine
e-mail: anna_shtefan@ukr.net
ORCID 0000-0003-2382-4849

Рекомендоване цитування: Штефан А. С. Об'єкт суміжних прав організації мовлення. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 66–81. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.273549>.

Suggested Citation: Shtefan, A.S. (2023). Object of Related Rights of Broadcasting Organizations. *Problems of Legality*, 160, 66-81. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.160.273549>.

Статтю подано / Submitted: 05.02.2023
Доопрацьовано / Revised: 24.02.2023
Схвалено до друку / Accepted: 06.03.2023
Опубліковано / Published: 25.03.2023